

Առաջին թիվ

ՄԻՈՆ, ՀԱՅ ԱՄՍԱԳԻՐ

Գ. ՏԱՐԻ—ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1930 — ՅՈՒՆԻՍ

ԹԻԻ—6

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՔ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒԸ ԷԶՍԻԱԾՆԻ ՄԷՋ ԱՅԾՍ ԵՒ ՄԻՇՏ

Ամենայն Հայոց ՎՇՏԱԼԻ Հայրապետ Գէորգ Ե.ի վախճանումը առիթ կ'ընծայէ հայ մամուլին՝ զբաղելու Անոր յաջորդին ընտրութեան վերաբերեալ խնդիրներով. մասնաւորապէս Կ. Պոլսի հայ թերթերը եռանդով կը խօսին այդ խնդիրներու վրայ:

Շատ փափուկ է կացութիւնը և հարկ է որ հայ մամուլը մեծ խոհեմութեամբ արտայայտուի ինչպէս Ամենայն Հայոց Հայրապետի յաջորդին, նոյնպէս Երուսաղէմի Պատրիարքին ընտրութեանց մասին: Թիւրքիոյ Հայոց Սահմանադրութիւնը այլևս զոյութիւն չունի թիւրքիոյ մէջ. Պօլսի միջոցով է խորհրդային Ռուսիոյ մէջ: Բրիտանական կառավարութիւնը, որ հոգատարն է Պաղեստինի, Դուբեան Սրբազանի ընտրութիւնը Կ. Պոլսի Ազգ. Երեսօրհանական ժողովէն, վերջին անգամ ըլլալու պայմանաւ թոյլ տուած է բացառաբար: Այս կը նշանակէ թէ Պաղեստինի Բրիտանական կառավարութիւնը Ս. Յակոբի Միաբանութեան հետ զործակցաբար պիտի կանոնադրէ Հայոց Պատրիարքին ընտրութեան եղանակը: Դժբախտութիւնը այն է որ Հոգելոյս Դուբեան Սրբազան առիթ և ատեն չունեցաւ այս խնդրով զբաղելու: Շատ մեծ կշիռ պիտի ունենար իր կողմէն պատրաստուած նախագիծ կանոնադրութիւն մը՝ Պաղեստինի Բրիտանական կառավարութեան առաջնորդելու համար:

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը, իր ողջութեան ունեցած է այդ նախահոգութիւնը և պատրաստած է կանոնադրութիւն մը իր յաջորդին ընտրութեան եղանակը ճշգրտու համար: Իբրև Հայրապետական կամք արժէք մը ունի այդ կանոնադրութիւնը, անշուշտ սկզբունքով, և կրնայ առաջնորդ ըլլալ անդրազոյն կանոնադրութեան մը, որ արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բովանդակ ժողովուրդի կամքին:

Անշուշտ կարելի է այս բոլոր խնդիրներու մասին խօսիլ մամուլի միջոցաւ, բայց մենք կանխահաս և նոյն խաղ վնասակար կը համարինք այն ուղղութիւնը որուն կը հետևին հայ թերթեր, ցո՛րչափ պաշտօնական և վաւերական տուիքներու վրայ չեն հիմնուիր իրենց կարծիքը յայտնելու ատեն:

Այս է պատճառը որ ՄԻՈՆ ալ կ'զգուշանայ խօսել թէ՛ Երուսաղէմի պատրիարքին և թէ՛ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ընտրութեան մասին, և կը հեր-

քէ նոյն իսկ ինչ որ իբրև լուր հրատարակուեցաւ Կ. Պոլսի թերթերուն մէջ Երուսաղէմի Պատրիարքի ընտրութեան եզանակին նկատմամբ. որովհետև բոլորովին անհիմն են ատոնք :

Մենք կ'ուզենք միայն շատ կենսական կէտի մը վրայ դարձնել հայ մամուլին ուշադրութիւնը :

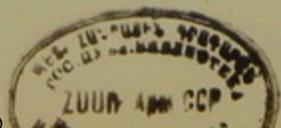
Կ. Պոլսի հայ թերթերուն մէջ ակնարկութիւններ մը եղան Մայր Աթոռը Երուսաղէմ փոխադրելու մասին :

Այսպիսի դիտողութիւն մը նոյն իսկ մտքէ անցնելու չէր, թող հրապարակաւ արտայայտուիլը :

Ո՞ր հարկի և պէտքի առջև Մայր Աթոռը ստիպուած պիտի ըլլար խախտիլ իր տեղէն : Անշուշտ, այդպէս մտածողներ պատմական սպառնացներ ունին իրենց աչքին առջև : Այո՛, Մայր Աթոռը բազում անգամ տեղէ տեղ փոխադրուած է, բայց հիմակուանէն բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ. այսինքն՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսները հետեւեցան հայ թագաւորներու կամ իշխաններու, և ո՛ւր որ զօրացաւ կամ ապահովութիւն գտաւ հայոց քաղաքական իշխանութեան կեդրոնը, հո՛ն գացին նաև Ամենայն Հայոց կաթողիկոսները : Իսկ երբ բոլորովին խորտակուեցաւ Հայոց քաղաքական իշխանութիւնը և վերցաւ հայ կառավարութիւնը, Հայոց կաթողիկոսութիւնը վերահաստատուեցաւ հո՛ն ուր որ ապահովութիւն գտաւ, օտար իշխանութեան մը պաշտպանութեան ներքև : 1441 էն ի վեր այս է պատմական իրողութիւնը : Մայր Աթոռը մնաց Էջմիածին, իր լուսաւորչեան պատուանդանին վրայ, Պարսիկ, Օսմանեան, վերջապէս Ռուս տիրապետութիւններու ներքև :

Այսօր, այո՛, փոխուած է Ռուս պետութեան ուղղութիւնը, բայց ատոր հետ ստեղծուած է հայկական կառավարութիւն մը, իբրև փոքրիկ մէկ անդամը մեծն Ռուսաստանի Խորհրդային կառավարութեան : Եւ զիտենք ամէնքս ալ որ Կրօնք ունէ պաշտպանութիւն չի վայելեր Խորհրդային Ռուսաստանի մէջ եւ ընդհակառակը կը հալածուի. զիտենք թէ մեր փոքրիկ Հայաստանի մէջ ալ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը չէզոքացուած է բոլորովին Էջմիածնի պարիսպներուն մէջ, և հազիւ գիւրութիւն ունի իր զուտ հոգևոր իշխանութիւնը կիրարկելու թէ՛ Խորհրդային Պետութեան սահմաններէն ներս և թէ՛ անկէ դուրս :

Այո՛, այս բոլորը իրողութիւններ են, բայց ասոնք պատճառ մը չեն որ Մայր Աթոռը խախտի իր պատմական տեղէն : Կառավարութիւններ կ'երթան կուգան, բայց կը մնայ հայ ժողովուրդը, իր եկեղեցիով և իր ազգային աւանդութիւններով : Այսօր Հայաստան մը ունինք, ինչ ալ եղած ըլլայ անոր քաղաքական եւ կրօնական նկարագիրը, վերջապէս Հայաստանն է հայ ժողովուրդին, ամէնէն հոծ և ամէնէն աւելի կեդրոնացեալ բնաշխարհը, հայրենիքը, և պէտք է որ Հայ եկեղեցւոյ հոգևոր վերին իշխանութեան Մայր Աթոռը անշարժ մնայ հո՛ն : Հանգուցեալ Գէորգ Ե. ի զգացումը յայտնելով պիտի ըսէինք. — ամէն մարդ կրնայ երթալ իր ուզած կողմը, բայց Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը պէտք է մեռնի իր Աթոռին առջև : Պահ մը Արտագու թաղէոս Առաքեալի վանքը մասնանիշ ըրին իբրև ապահով տեղ Մայր Աթոռի փոխադրութեան, հիմայ ալ Երուսաղէմի տնունը կը սրուի : Ո՛չ Արտազ, ո՛չ ալ Երուսաղէմ, այլ միայն Էջմիածին և միշտ Էջմիածին : Անոնք որ տարբեր կը խորհին, կը սխալին բոլորովին, և անգիտակ-

ցարար կը դաւաճանեն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան զոյութեան դէմ: Ի՛նչ ալ եղած ըլլան հիմայ քաղաքական կեանքին պայմաններն ու պահանջները երեանի մէջ, Մայր Աթոռը պէտք է մնայ Էջմիածնի մէջ: Եւ մեր, այսինքն արտաքոյ Հայաստանի, սիւլուքի մէջ զանուպ հայութեան սրբազան պարաքը պիտի ըլլայ թէ թիկունք ըլլալ Մայր Աթոռին որ մնայ հո՛ն, իր պատմական պատուանդանին վրայ և վայելէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բովանդակ զաւակներուն սէրը, քաջալերանքը և զործնական օգնութիւնը:

Հոգելոյս Գուրեան Արքայանին ալ կարծիքը և կամքը այս եղած էր երբ Մայր Աթոռը Արտապ փոխադրելու անխոհեմ խօսքերը կը լսուէին:

Էջմիածինը խորհրդանշանն է Ամենայն Հայոց միութեան. Էջմիածինը պատմական յօդակապն է ի սիւլուս աշխարհի ցանուցիը հայ եկեղեցիներու. Էջմիածինը այսօր կը զանուի Հայաստանի սրտին վրայ: Մայր Աթոռը իր բուն տեղն է հիմայ և պէտք է որ հո՛ն մնայ:

Երանի՛ թէ բովանդակ հայ մամուլը արձագանգ տար սա՛ նշանաբանին. — ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՐ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ ԱՅԺՄ ԵՒ ՄԻԾՏ:

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Կ Ա Ն Է Ա Մ Ե Ր Ա Ծ Ի Ո Ր Թ Ի Ն

Մերձաւոր դարերուն մէջ ալ քրիստոնէութիւն և քրիստոնեաներ հալածուած են ոչ-քրիստոնեայ կառավարութեանց կողմէն: Բայց պատմութիւնը միայն քսաներորդ դարու մէջ է որ կ'արձանագրէ կրօնքի հալածման անհաւատալի իրողութիւնը Ռուսիոյ նման խորապէս կրօնական երկրի մը մէջ՝ նոր կառավարութեան կողմէն: Ռուսիոյ մէջ հալածանքը ուղղուած է կրօնքի դէմ ընդհանրապէս, և որովհետեւ տիրող կրօնքը քրիստոնէութիւնն է այդ լայնատարած երկրի սահմաններուն մէջ, հաւասարապէս կը հալածուին ռուս, հայ, վրացի եկեղեցիներ: Անաստուածութիւնը պաշտօնապէս կը քաջալերուի և կը ջատագովուի քրիստոնեայ Ռուսիոյ ամէն կողմը և ազգայնութեան բոլոր ազգակիները չէզոքացնելու և վերջնելու համար անխտիր ի գործ կը դրուի ամէն միջոց: Տարակոյս չկայ որ կրօնքը չի վերնար մարդկութեան մէջէն, ոչ ալ կը ջնջուի Ռուսիոյ մէջ, և Քրիստոնէութիւնը, որ բազում հալածանքներէ անցած կրօնք մըն է, կը մնայ իր խմորով իսկ կրօնական մարդկութեան մէջ, Բայց ստոյգ է նաև որ կրօնքին դէմ մղուած այս անորակելի հալածանքը իր հետքերը կը թողու, մանաւանդ նորհաս սերունդին մէջ, որուն կը ջամբուի բոլորովին անկրօն կրթութիւն մը և անաստուած գաստիարակութիւն մը:

Քրիստոնեայ աշխարհը անշուշտ վրդոված է հանդէպ այս իրականութեան. իսկ քրիստոնեայ պետութիւններ, իրենց անտեսական և քաղաքական շահերու դիտակէտէն միայն կը նային իրողութիւններու վրայ, և իրրև սկզբունքի խընդիր, չեն խօսիր իսկ իրենց հաւատացած կրօնքին (Քրիստոնէութեան) դէմ